

Հայ ժողովրդի պատմության Ժամանակագրություն

1891 փետրվար 10 Սուլթան Աբդուլ-Համիդ II-ը կազմակերպեց համիդեական գնդերը (համիդիե):

փետրվար 13 Պետերբուրգում կայացավ պետական խորհրդակցություն, որը մշակեց հայ ժողովրդի նկատմամբ ազգային հալածանքն ուժեղացնելու նոր քաղաքականության սկզբունքները:

մայիս 1 Սկսեց լույս տեսնել դաշնակցության «Դրոշակ» թերթը:

մայիս 27 Կ. Պոլսում մահացավ հայ ականավոր երգիծաբան Հակոբ Պարոնյանը: (Ծնվ. 1843թ.-ին, Ադրիանապոլսում):

հունիս 2 Վախճանվեց դերասան Պետրոս Ադամյանը: (Ծնվ. 1849թ.-ին):

1892 մայիս 19 Ծնվեց կինոդերասան, կինոռեժիսոր Համո Բեկնազարյանը: (Վախճ. 1965թ.-ին):

օգոստոս 22 Նոր Նախիջևանում մահացավ հայ նշանավոր բանաստեղծ Ռաֆայել Պատկանյանը: (Ծնվ. 1830թ.-ին):

նոյեմբեր 4 Վախճանվեց բանաստեղծ և հասարակական գործիչ Խորեն Գալֆայանը (Նար-Պեյ): (Ծնվ. 1831թ.-ին):

նոյեմբեր 5 Կ. Պոլսում վախճանվեց հռետոր և քաղաքական գործիչ Գարեգին Սրվանձտյանը: (Ծնվ. 1840 թ.-ին):

դեկտեմբեր 19 Թբիլիսիում վախճանվեց հրապարակախոս, «Մշակի» խմբագիր Գրիգոր Արծրունին: (Ծնվ. 1845թ.-ին, Մոսկվայում):

1893 փետրվար 1 Երևանում բացվեց քաղաքային հիվանդանոց:

1894 հուլիս 18 Ծնվեց հայ արձակագիր, դրամատուրգ և բանաստեղծ Վահան Թոթովենցը: (Վախճ. 1937թ.-ին):

օգոստոս 1 Սասունի հերոսական ինքնապաշտպանությունը:

օգոստոս 22 Կարսի մարզի Հաջիքենդ գյուղում ծնվեց նավատորմի ծովակալ Իվան Ստեփանի Իսակովը: (Վախճ. 1967թ.-ին):

սեպտեմբեր 1 Նշվեց հայ լրագրության 100-ամյակը:

դեկտեմբեր 1 Հրատարակվեց «Հայ բանվոր հեղափոխականների» ասոցիացիայի նոր օրգան «Կռիվ» թերթ:

1895 հունվար 1 Մեծ տերությունների Կ. Պոլսի դեսպանների պահանջով Սասուն ժամանեց թուրքական կառավարության քննիչ հանձնաժողովը հայկական ջարդերի պատճառները պարզելու համար:

մարտ 7 Սարգիս Կուկունյանն ու նրա ընկերները աքսորվեցին Սիբիր, Սախալին: (Վախճ. 1913թ.-ին, Օրլոյի տաժանակիրների բանտում):

մայիս 11 Կ. Պոլսում Անգլիայի, Ֆրանսիայի և Ռուսաստանի դեսպանները Օսմանյան Թուրքիայի կառավարությանը ներկայացրին հայկական վեց վիլայեթներում բարենորոգումներ անցկացնելու ծրագիրը:

մայիս 11 Աբդուլ Համիդ երկրորդը հայտարարեց բարենորոգումների ծրագիր, որը ստորագրել էր հոկտեմբերի 18-ին երկրում ծավալվող ընդհանուր զայրույթը կասեցնելու համար: Բայց այդ ծրագիրը երբեք չիրագործվեց:

սեպտեմբեր 30 Կ. Պոլսում հայոց մայր եկեղեցու բակում հնչակյանները կազմակերպեցին բողոքի ցույց «Մայիսյան ծրագրի» իրագործման պահանջով: Ցույցը կոչվեց Բաբը Ալիի ցույցը:

հոկտեմբեր 5 Հայերի զանգվածային ջարդեր Բաբերդում, Տրապիզոնում, Դերջանում, Երզնկայում, Չարսանջակում, Կամախում, Քղում, Ուրֆայում (Եդեսիա), Շապին-Գարահիսարում, Կարինում, Խարբերդում, Մալաթիայում, Մարզվանում, Դիարբեքիրում (մինչև նոյեմբերի 1-ը):

հոկտեմբեր 12 Չեթոնում ապստամբություն բռնկվեց:

հոկտեմբեր 17 Ցարական կառավարությունը ձերբակալեց Ղ. Աղայանին և Ալ. Շիրվանզադեին:

հոկտեմբեր 18 Երկրում ծավալվող ընդհանուր զայրույթը կասեցնելու համար սուլթանը ստորագրեց մայիսի 11-ի բարենորոգումների ծրագիրը, որը

նոյեմբեր 24 Ծնվեց հայ դերասան Հրաչյա Ներսիսյանը: (Վախճ. 1961թ.-ին):

նոյեմբեր 25 Ալավերդու շրջանի Սանահին գյուղում ծնվեց Կոմունիստական կուսակցության և խորհրդային պետության ականավոր գործիչ Անաստաս Միկոյանը: (Վախճ. 1978 թ.-ին):

դեկտեմբեր 8 Կովկասի կառավարչապետը կարգադրեց հայկական ծխական դպրոցները ենթարկել պետական դպրոցական իշխանություններին:

1896 հունվար 10 Թիֆլիսում լույս տեսավ «Լուսնա» ամսագիրը Գյուտ ավագ քահանա Աղանյանցի խմբագրությամբ:

հունվար 30 Չեթոնի ապստամբությունից հետո հաշտության պայմանագիր կնքվեց ապստամբների, թուրք կառավարության և վեց տերությունների ներկայացուցիչների միջև:

հունիս 3 Սկսվեց Վանի հերոսական ինքնապաշտպանությունը:

օգոստոս 3 Լոնդոնում կայացավ հնչակյան կուսակցության առաջին ընդհանուր ժողովը, որտեղ արևմտահայ պատգամավորների մեծ մասը հեռացավ կուսակցության շարքերից և ստեղծեց «Վերակազմյալ հնչակյաններ» կուսակցությունը:

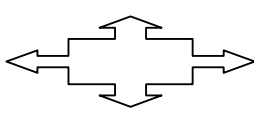
օգոստոս 14 Կ. Պոլսի Օսմանյան բանկի՝ «Բանկ Օտոմանի», գրավումը, որը տևեց 12 օր (մինչև օգոստոսի 26-ը):

օգոստոս 27 Հայերի զանգվածային կոտորածներ սկսվեցին Կ. Պոլսում: Տևեց երկու ամիս:

սեպտեմբեր 10 Հայերի զանգվածային կոտորածներ սկսվեցին Ակունում:

նոյեմբեր 16 Կ. Պոլսում լույս տեսավ «Բյուզանդիոն» օրաթերթը Բյուզանդ Քեչյանի խմբագրությամբ:

(Շարունակելի)

Լուրեր

Իրանահայ համայն

Անդրե Աղասին կայցելի Իրան

Ամերիկայի թենիսի ախոյեան, միջազգային մրցումների դափնեկիր Անդրե Աղասին, որ ծագումով իրանահայ է, ասել է. «Երագում եմ տեսնել Իրանը, որպես իմ արմատների հանգրուան, եւ խոստացել է շուտով ճամբորդել

Իրան: Աղասին, որ վերջերս ճամբորդել էր արաբական երկրներ, ասաց. «Այս տարածաշրջանում լինելը ինձ իմ արմատներն են յիշեցնում»: Նշելի է, որ Աղասիի հայրը Մայք Աղասին Իրանի բռնցքամարտի հաւաքականի անդամ է եղել 1956 թւականի Օլիմպիական խաղերում:

ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՒՆԿԻՐՎԱԾ ԻՐԱՆԱՐԱՅ ԿԻՆ ԳՐՈՂՆԵՐԻՆ

Թեհրանահայ գրական շրջանակի եւ հայ մշակութային «Սիփան» միության նախաձեռնությամբ հինգշաբթի դեկտեմբերի 23-ի երեկոյան ժամը 8-ին սույն միության կենտրոնական սրահում կազմակերպվել էր գրական-գեղարվեստական երեկո՝ նվիրված իրանահայ կին գրողներին:

Ծրագրում ներառված էին իրանահայ բանաստեղծուհիներ Ռուբինա Տեր-Բարսեղյանը, Սաթոն, արծակագիր Լուսիկ Ստեփանյան-Մելիքյանը եւ մի քանի ուրիշներ, որոնք իրանահայ են, սակայն ապրում են Գերմանիայում կամ ԱՄՆ-ում:

12 բանաստեղծական գրքերի հեղինակ Արշին եւ Ռիմա Գառնին, տարիներ է, ինչ հավերժ հեռացել են մեզանից, սակայն նրանց բանաստեղծություններն ու գրվածքները մնալու են հավերժ:

Երեկոն մեծարեց նաեւ իրանահայ գրողներ՝ վաստակավոր ուսուցչուհի Նվարդ Հարությունյանին, որն զբաղվել է նոր սերնդի դաստիարակությամբ եւ գրել պիեսներ փոքրիկների համար, տիկին Արուս Բոհոջյանին, որի գեղարվեստական ստեղծագործությունները (պատմվածքներ եւ մանրապատումներ), գրվել են ֆրանսերեն լեզվով, տիկին Արմենիա Սագինյան-Կարապետյանին, որն իր պատմվածքները գրել է անգլերեն եւ միայն Լեոնթին Մասունյանի թարգմանությամբ է հայոց լեզվի վերածվել:

Բարեբախտաբար երեկոյին մասնակցում էր Լեոնթին Մասունյանը եւ ինքն էլ տեղեկություններ հաղորդեց Արմենիա Սագինյան-Կարապետյանի եւ իր կատարած թարգմանական աշխատանքի մասին:

Անցյալ սերնդի կողքին կան նաեւ նոր, երիտասարդ ուժեր, որոնք դժբախտաբար շատ առիթ ունեն հասարակությանը ներկայանալու: Այդ շարքից էլ մի

քանի բանաստեղծուհիներ ներկայացրին իրենց ստեղծագործությունները:

Եղան նաեւ թարգմանական ներկայացումներ:

Հետաքրքրական է իմանալ, որ իրանահայ գրիչ շարժող զավակների ջախջախիչ մեծամասնությունը գրում է բանաստեղծություններ, արձակով շատ քչերն են զբաղվում: Վաստակավոր ուսուցչուհի տիկին Աստղիկ Բաբայանը համարյա թե միակն է, որ արդեն հասցրել է տպագրել պատմվածքների երկու ժողովածու եւ իր բազմամյա տնօրինության հուշերն էլ փորձում է ի մի բերել մի նոր գրքի մեջ: Նրանցից կարդացվեց «Երկու ճակատագիր» պատմվածքը:

Այս ծրագիրը թվով երրորդն էր 2004 թվականին, որ ծրագրվել էր եւ ի կատար ածվեց Թեհրանահայ գրական շրջանակի եւ Հայ մշակութային «Սիփան» միության միացյալ ջանքերով:

Մեր այս կարգի երեկոներն ու ծրագրերը պիտի գան նոր լույսի դուռ բացելու դեպի մեր մշակութի եւ ավելի շատ մեր գրականության զարգացման ու պահպանման առջեւ:

Հրաշալի ասմունքով հանդես եկան հայ մշակութային «Սիփան» միության գրական խմբի անդամները:

ԽԱԶԻԿ ԽԱԶԵՐ, Թեհրան

Իրան

«ԻՐԱՆԸ ՄՏԱԴԻՐ ԶԷ ՄԻՋՈՒԿԱՅԻՆ ԶԵՆՔ ԱՐՏԱԴՐԵԼ»

Պուտինը խորացնում է համագործակցությունը Իրանի, Սիրիայի հետ

Վլադիմիր Պուտինը երեկ Մոսկվայում Իրանի ազգային անվտանգության խորհրդի քարտուղարի հետ հանդիպումից հետո հայտարարել է, որ Ռուսաստանն ատոմային ոլորտում շարունակելու է Իրանի հետ համագործակցությունը, քանի որ Իսլամական Հանրապետությունը մտադրություն չունի միջուկային զենք արտադրելու, հաղորդում է BBC-ն:

Հասան Ռոհանին ասել է, որ Թեհրանը ժամանակավորապես դադարեցնում է ուրանի հարստացման ծրագիրը: Իրանցի բարձրաստիճան պաշտոնյան հաստատել է, որ փետրվարի 26-ին Ռուսաստանն ու Իրանը Բուշերի կայանից օգտագործված միջուկային վառելիքը վերադարձնելու համաձայնագիր են ստորագրել: Բուշերի ատոմակայանը, որի զինը մոտ 1 մլրդ դոլար է, պետք է սկսի աշխատել 2005 թ. վերջին:

«Իրանը մտադիր չէ միջուկային զենք արտադրել, մենք շարունակելու ենք Իրանի հետ համագործակցությունը բոլոր ոլորտներում, այդ թվում՝ ատոմային էներգետիկայի», ասել է Պուտինը Ռոհանիին: Իր հերթին ԱՄՆ-ը կասկածում է, որ Իրանը մտադրություն ունի Ռուսաստանի օգնությամբ Բուշերում կառուցվող ատոմակայանն օգտագործել միջուկային զենք արտադրելու նպատակով: Թեհրանը բազմիցս ընդգծել է, որ իր ատոմային ծրագիրը կրում է խաղաղ նպատակներ, եւ դա անհրաժեշտ է երկրի էներգետիկ խնդիրները լուծելու համար:

Երեկ նախագահ Բուշը, ըստ «Ռոյթերի», զգուշացրել է Իրանին եւ հայտարարել, որ ԱՄՆ-ը կպաշտպանի Իսրայելին, եթե Իրանը սպառնա վերջինիս

անվտանգությանը: Ենթադրվում է, որ ռուս-իրանական համագործակցությունը կդառնա փետրվարի 24-ին Բրատիսլավայում կայանալիք Բուշ-Պուտին հանդիպման կենտրոնական թեմաներից մեկը:

Նախօրեին Իրանի փոխնախագահը, Թեհրանում ընդունելով Սիրիայի վարչապետին, հայտարարել էր, որ Իրանը պատրաստ է օժանդակելու Սիրիային եւ արտերկրից սպառնալիքի դեպքում հանդես գալու միասնական ճակատով: Լիբանանի նախկին վարչապետ Ռաֆիկ Չարիրիի սպանությունից հետո Վաշինգտոնը Դամասկոսից պահանջում է 14 հազարանոց ռազմական ներկայությունը դուրս բերել Մայրիների երկրից, օժանդակել, որպեսզի Լիբանանում առաջիկա խորհրդարանական ընտրություններն անցնեն ազատ եւ արդար, ինչպես նաեւ երկրի տարածքը չտրամադրել միջազգային ահաբեկչական կազմակերպություններին:

Մի քանի օր առաջ Ռուսաստանը «Իզլա» տեսակի հրթիռներ էր վաճառել Սիրիային: Ռազմական փորձագետների կարծիքով, այս հրթիռները հարմար են հատկապես պարտիզանական կռիվների համար:

Նայաստան

ԳԵՂԱՄ ՂԱՐԻԲՋԱՆՅԱՆ. «ԻՐԱՆԱՐԱՅ ԶԱՄԱՅՆՔԸ ԿՅԱՆՔԻՍ ԱՄԵՆԱՄԵԾ ԶԱՅՏՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԶԱՆԴԻՍԱՑԱԿ»

ԹԵՂԱՆ, ՆՈՅՅԱՆ ՏԱՊԱՆ: Ավարտելով Իրանի Իսլամական Զանրապետությունում իր դիվանագիտական 6-ամյա առաքելությունը՝ Զայաստանի արտակարգ եւ լիազոր դեսպան Գեղամ Ղարիբջանյանը մոտ օրերս իրաժեշտ կտա բարեկամ հարեւան երկրին ու իրանահայությանը: Դեկտեմբերի 11-ին Զայ մշակութային «Արարատ» կազմակերպության (ԶՄԱԿ) «Վաչիկ Ղարաբեկյան» սրահում Իրանի հայոց երեք թեմերի միասնական նախաձեռնությամբ կայացած երեկոն հրաժեշտ էր դեսպան Գեղամ Ղարիբջանյանին, որին բարի երթ մաղթելու էին եկել Սպահանի Զայոց թեմի առաջնորդական տեղապահ Բաբկեն վարդապետ Չարյանը, Ատրպատականի թեմակալ առաջնորդ Նշան Թոփուզյանը, Իսլամական խորհրդարանում իրանահայության երկու պատգամավորները, ԶԶ դեսպանատան անձնակազմը, պատգամավորական ժողովների, ազգային մարմինների, միությունների եւ «Ալիք» հաստատության ներկայացուցիչներ, հրավիրյալներ:

Միջոցառմանը իր առաջին ելույթով է հանդես եկել ԶՄԱԿ Արվեստից միության «Արարատ» երգչախումբը՝ ղեկավարությամբ Զայաստանից իրանահայ համայնք հրավիրված արվեստագետ Արաքսյա Խաչատրյանի: Երգչախումբին դաշնամուրով նվագակցել է Ռեբեկա Աշուրյանը: Մեներգով ելույթ է ունեցել Վարուժան Էդգարյանը: Ասմունքել է Արտույտ Ձոհրաբյանը: Զանդիսությունը վարել է Ռոբերտ Մարգարյանը: Գեղարվեստական բաժնին հաջորդել է Թեհրանի Զայոց թեմական խորհրդի ատենապետ դոկտոր Աիդա Յովհաննիսյանի խոսքը, որը, հանդես գալով երեք թեմերի անունից, բարձր է գնահատել Գեղամ Ղարիբջանյանի արգասավոր գործունեությունը: Թեհրանի Զայոց թեմի առաջնորդ Սեպուհ արք. Սարգսյանը մոր վախճանման պատճառով բացակայում

էր, ուստի թեմակալ առաջնորդների անունից գնահատանքի խոսք է ասել Սպահանի Զայոց թեմի առաջնորդական տեղապահ Բաբկեն վրդ. Չարյանը: Դեսպան Ղարիբջանյանն իր շնորհակալանքի ու հրաժեշտի խոսքում մասնավորապես ասել է. «6 տարի առաջ, երբ առաջին անգամ ժամանեցի Իրան՝ որպես ԶԶ դեսպան, երեւի կյանքիս ամենամեծ հայտնությունը եղավ, երբ տեսա, որ ունենք հզոր ներուժով, հզոր ոգով մի հիանալի համայնք, եւ եթե այնժամ ճանաչում էի մի քանի երեւելի իրանահայ անհատների, այսօր, սակայն, հեռանում եմ՝ ճանաչելով բոլորին: Զաջողություն են ցանկանում Ձեզ բոլորիդ, արելատություն, եւ շնորհակալություն»:

Երեկոյի պաշտոնական բաժնի ավարտին դեսպանին է հանձնվել արծաթե հուշատախտակ Իրանի հայոց երեք թեմերի կողմից՝ ի գնահատումն իր արդյունաշատ գործունեության: Զուշատախտակի հանձնման պատիվը տրվել է Բաբկեն վրդ. Չարյանին, Ատրպատականի Զայոց թեմի առաջնորդ Նշան վրդ. Թոփուզյանին, Թեհրանի, Սպահանի եւ Ատրպատականի թեմական խորհուրդների ներկայացուցիչներ դոկտոր Աիդա Յովհաննիսյանին, Զրայր Շահնազարյանին եւ Արմինե Վահրամյանին: Վերջում կայացել է ընդունելություն, որի ընթացքում հուշանվեր է հանձնվել նաեւ ԶՄԱԿ-ի կողմից. այն դեսպանին է հանձնել կազմակերպության կենտրոնական վարչության փոխատենապետ Յենրիկ Խալոյանը: Ինչպես զրոււմ է Թեհրանի «Ալիք» օրաթերթը, 1999 թ. փետրվարից մինչ օրս դեսպան Ղարիբջանյանի գլխավորած դեսպանության դիվանագիտական ու հյուպատոսական առաքելությունները հիրավի շրջադարձային դեր են ունեցել երկու հարեւան երկրների քաղաքական-տնտեսական հարաբերություններում եւ խրախուսելի ու խթանիչ նոր լիցքեր են հաղորդել երկու ժողովուրդների եւ ի մասնավորի Զայաստան-իրանահայություն կապերին:

ԶԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹՅԱՆ 90-ԱՄՅԱԿԻ ԱՌԹՎ ԶԶ ԳԱԱ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԸ ԶՐԱՏԱՐԱՎՈՒԹՅԱՆ Է ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ ՄԻ ՇԱՐՔ ԺՂՈՎԱԾՈՒՆԵՐ

ԵՐԵՎԱՆ, ՆՈՅՅԱՆ ՏԱՊԱՆ: Զայոց ցեղասպանության 90-ամյակի առթիվ ԶԶ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտը հրատարակության է պատրաստում մի շարք գրքեր: Ինչպես «ՆՈՅՅԱՆ ՏԱՊԱՆ»-ի թղթակցին հայտնեց Պատմության ինստիտուտի փոխտնօրեն Գնել Գրիգորյանը, 2005-ին լույս կտեսնի պատմական գիտությունների դոկտոր Ստեփան Ստեփանյանի «Զայկական հարցը, հայոց ցեղասպանությունը եւ Գերմանիան 19-րդ դարի վերջին եւ 20-րդ դարի սկզբին» 400 էջանոց մենագրությունը: Բացի այդ կիրատարակվեն Վոլֆգանգ Գուստերի «Զայերի ցեղասպանությունը» ժողովածուն, որում ներկայացված են գերմանական արխիվների նորահայտ պաշտոնական փաստաթղթերը, եւ «Թալեաթ փաշայի դատավարությունը», որում, ի տարբերություն նախորդ հրատարակությունների, գետեղված են նոր փաստաթղթեր: Գ.Գրիգորյանը տեղեկացրեց նաեւ, որ 2005թ.-ին ընթերցողներին կներկայացվի պատմական գիտությունների թեկնածու Վարուժան Պողոսյանի «Զայոց ցեղասպանության լուսաբանումը 19-րդ դարի վերջին եւ 20-րդ դարի սկզբին» ֆրանսիական պատմագրության եւ հասարակական մտքի կողմից» մենագրությունը: Ըստ ինստիտուտի տնօրենի, գալիք

տարի նախատեսվում է հրատարակել նաև ակադեմիկոս Մկրտիչ Ներսիսյանի «Հայերի ցեղասպանությունը օսմանյան կայսրությունում» աշխատության երկրորդ հատորը:

Նաև Հայաստանի եւ Թուրքիայի գործարարների համագործակցությանը:

Ընկերությունը նպատակ ունի 3 խանութ բացել Երեւանում:

Ցուցահանդես-վաճառքը տեւելու է 2 օր:

Գյուճրին՝ նավթի արտահանման հեռանկարային տարածք

ԵՐԵՎԱՆ (ԵՐԿԻՐ) - Օգտակար հանածոներից զուրկ Գյուճրու տարածքն այսօր համարվում է նավթի արտահանման հեռանկարային տարածք: Այս եզրակացությանն է հանգել ՀՀ ԳԱԱ երկրաբանության ինստիտուտը, տեղեկացնում է «Արմենպրեսը»: Եթե սրանից 45 տարի առաջ կատարված ուսումնասիրությունը չտվեց անհրաժեշտ արդյունքը, ապա այսօր դրա համար կան բոլոր հիմնավորումները: Կարսի տարածքում նավթի հայտնաբերման տվյալները ենթադրել են տալիս, որ Գյուճրու տարածքում նավթի հնարավոր պաշարներ կան:

ՀՀ ԳԱԱ երկրաբանության ինստիտուտի առաջարկով տարածաշրջանում երկրաբանական հետազոտություններ կատարելու նպատակով ՀՀ կառավարությունը հատկացրել է մոտ 160 մլն դրամ: Ծրագրով նախատեսված է տարածաշրջանում միայն երկրաբանական հետազոտություններ իրականացնել, հորատման աշխատանքներ չեն նախատեսվում: Իրականացվելու են տարածքի հողաշերտի եւ ստորգետնյա ջրերի երկրաքիմիական ուսումնասիրություններ: Հետազոտությունների համար հիմք են ծառայելու տարածքի երկրաբանական օրինաչափությունները եւ մինչ այդ կատարված ուսումնասիրությունները:

Ուսումնասիրությունները կատարվելու են երկու փուլով: Դրանք նախատեսված է սկսել ապրիլին եւ ավարտել մինչեւ տարեվերջ: Հետազոտությունների դրական արդյունքների դեպքում եզրակացությունները կներկայացվեն Միջազգային զարգացման բանկ՝ հետագայում արտահանման աշխատանքների ֆինանսավորման համար:

Նավթի եւ գազի հայտնաբերման ուղղությամբ տարվող աշխատանքներ Հայաստանի տարածքում կատարվել են դեռ 60-ական թվականներին: Այդ ժամանակ նավթի եւ գազի հնարավոր տարածքներ են համարվել Արարատյան դաշտավայրը, Գառնիի տարածքը եւ Գյուճրու մերձակայքը:

ԵՐԵՎԱՆԻՄ ԲԱՑԿԵՑ ԹՈՒՐԶԱԿԱՆ «WELLA» ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ ԿՏՈՐԵՂԵՆԻ ԵՎ ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԵՆԻ ՑՈՒՑԱՅԱՆԴԵՍ-ՎԱՃԱՌՔԸ

ԵՐԵՎԱՆ, ՆՈՅՅԱՆ ՏԱՊԱՆ: Երեւանում առաջին անգամ բացվեց թուրքական «Wella» ընկերության կտորեղենի եւ կանաց հագուստեղենի ցուցահանդես-վաճառքը: Կառավարության ընդունելության տան ճեմասրահում անցկացվող ցուցահանդեսում «Wella»-ն ներկայացրել է իր արտադրած կտորեղենը եւ դրանից պատրաստված հագուստներ:

«Wella»-ի նախագահ, քաղաքական գործիչ եւ խոշոր ձեռնարկատեր Ջոշթուն Քափլանը հայտնեց, որ Թուրքիայում նա իր հնարավորությունների ներածի չափ կնպաստի հայ-թուրքական սահմանի բացմանը, ինչպես

ԳԼԵՅՆԴԵՅԼՈՒՄ ԲԱՑԿԵԼ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՄՊ-Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՐԵՎԱՆ, ՆՈՅՅԱՆ ՏԱՊԱՆ: ԱՄՆ-ում եւ Կանադայում հայկական ապրանքների իրացման ծավալների ավելացմանն օժանդակելու նպատակով դեկտեմբերի 14-ին Գլեյնդեյլում (ԱՄՆ, Կալիֆոռնիա) բացվել է Հայաստանի Առեւտրա-արդյունաբերական պալատի (ԱՄՊ) ներկայացուցչությունը: Ինչպես «ՆՈՅՅԱՆ ՏԱՊԱՆ»-ի թղթակցին հայտնեց ԱՄՊ-ի գործադիր տնօրեն Սամվել Հովակիմյանը, մինչ այժմ այդ երկրներում հայկական արտադրանքը իրացվում էր սպառողների նեղ շրջանակում՝ հիմնականում հայկական համայնքում: Ներկայացուցչության գործունեությունը հնարավորություն կտա ընդլայնել այդ շրջանակները եւ սպառման ծավալները: Ներկայացուցչություն նպատակներից է լինելու իրացման շուկաների ուսումնասիրությունը, գործարար նոր կապերի հաստատմանն օժանդակությունը, ինչպես նաև օտարերկրյա ներդրումների ներգրավումը Հայաստան: Ս.Հովակիմյանը հայտնեց, որ եվրոպական երկրներում հայկական արտադրանքների իրացմանն օժանդակելու նպատակով արդեն մի քանի ամիս է, ինչ Հայաստանի ԱՄՊ-ի նախաձեռնությամբ Հոլանդիայում բացվել է ԱՊՀ երկրների բիզնես-պլացդարմ: Այնտեղ հավաքագրվում են տարբեր արտադրատեսականու եվրոպական պատվերները եւ արտադրող ընկերությունների տվյալները: Բիզնես-պլացդարմին կից կկառուցվի նաև Առեւտրային կենտրոն՝ հյուրանոցային համալիրով: 50-ական տեղով 4 հյուրանոցներից կազմված համալիրը հիմնականում կսպասարկի ԱՊՀ երկրների գործարարներին:

Միջազգային

ՀԱՅԱՁԳԻ ԲՈՆՑՔԱՍԱՐԻՏԻԿԸ ՀԱՂԹԵԼ Է ԱՇԽԱՐՀԻ ՉԵՄՊԻՈՆՆԻՆ

ԹԱԼԱՅԱՍԻ, ՆՈՅՅԱՆ ՏԱՊԱՆ: Դեկտեմբերի 16-ին ԱՄՆ Ֆլորիդա նահանգի Հոլիվուդ քաղաքում տեղի ունեցած մարտում հայազգի մարզիկ Վիք Դարչինյանը 11-րդ ռաունդում տեխնիկական նոկաուտի է ենթարկել Բոնցքամարտի միջազգային ֆեդերացիայի (IBF) թեթև քաշայինների գործող չեմպիոն Այրեն Պաչեկոյին:

«Ասոշիեթեդ փրես»-ի հաղորդման համաձայն, Ավստրալիան ներկայացնող Դարչինյանն ավելի ակտիվ էր ամբողջ մարտի ընթացքում եւ 10-րդ ռաունդում կարողացել է կոլումբացի տիտղոսակիր հակառակորդին հասցնել շեշտակի հարված, որից վերջինս այդպես էլ չի կարողացել ուշքի գալ: 11-րդ ռաունդում Դարչինյանը շարունակել է ճնշում գործադրել, հասցրել է եւս մեկ նոկաուտ, եւ ռաունդի ավարտից 44 վայրկյան առաջ

Պաշտպանի մարզիչը դատավոր Խորխե Ալոնսոյին խնդրել է դադարեցնել մեղադրանքը: Պաշտպանի համար, որը պրոֆեսիոնալ բռնցքարտու մտարել է 31 հարձակում և 7 անգամ հաջողությամբ պաշտպանել չեմպիոնի տիտղոսը, սա առաջին պարտությունն էր:

ՀՈՍԻ ՊԱՊԸ ՕԾԵԼ Է Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՎՈՐԶԻ ՀՈՒՆԱՐՁԱՆԸ

ՎԱՏԻԿԱՆ, ՆՈՅՅԱՆ ՏԱՊԱՆ: Հռոմեական կաթոլիկ եկեղեցու քահանայապետ Հովհաննես Պողոս Բ Պապը հունվարի 19-ին բացել է օծել է Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի արձանը, որ դրվել է Վատիկանում, Սուրբ Պետրոսի տաճարի արտաքին որմնախորշում: Հայաստանում քրիստոնեությունը պետականորեն ընդունելու 1700-ամյակի կապակցությամբ Հայ կաթողիկե եկեղեցու Ներսես Պետրոս ԺԺ պատրիարքը Ս. Գրիգոր Լուսավորչի հուշարձանը դնելու խնդրանքով դիմել էր Հռոմի Պապին: Քահանայապետը բավարարել էր պատրիարքի խնդրանքը, և հունվարի 14-ին մարմարե քանդակը 5,7 մետր բարձրությամբ և 26 տոննա քաշով, տեղադրվել է նրան հատկացված տեղում: Հուշարձանի հեղինակը ֆրանսահայ քանդակագործ Խաչիկ Գազանճյանն է: 2000 թվականին Հովհաննես Պողոս Բ Պապը Վատիկանում Ամենայն հայոց Գարեգին Բ կաթողիկոսին է հանձնել Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի մասունքները, որ այժմ գտնվում են Երեւանի Սայր տաճարում:

Հասարակական

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ «ՔՐՂԱՑԱԾ» ՈՒ «ԹՐՔԱՑԱԾ» ԶԱՎԱԿՆԵՐԸ

Մինչև վերջերս թուրքալուստի տաբու էր գրելը քեմալիզմի տարիներին բռնի թրջացած ու քրդացած հայերի մասին, որոնք այսօր, ինչպես Արեւմտյան Եվրոպայի իրենց բնակության երկրներում, այնպես էլ Արեւմտյան Հայաստանում ու Կիլիկիայում ինքնաճանաչման գարթոնք են ապրում: Համշենահայերից հետո, մասնավորաբար Սասունի, Մուշի, Տարոնի «խալանացած», «թրջացած» ու «քրդացած» հայերի հետ արդեն կարելի է զրուցել իրենց անցյալի ու ներկայի մասին, երբ թոթափելով իրենց «դիմակ» անուցազգանումները, փորձում են վերադառնալ հայության գիրկը, թուրքալուստի զանազան փոքրամասնությունների հետ պայքար ծավալել իրենց իրավունքների պահպանման համար, հիշել ցեղասպանության ենթարկված իրենց պապերին: Այսօր հայության գիրկը վերադարձող այդ վերապրողներին կարելի է հանդիպել ինչպես Գերմանիայում, այնպես էլ Հայաստանում, մանավանդ Իրաքում և Թուրքիայի սահմանամերձ շրջաններում տեղի ունեցած ռազմաքաղաքական իրադարձություններից հետո: Ոմանք, որպես «քրդացածներ», պայքարել են PKK-ի (Քրդական բանվորական կուսակցություն) շարքերում և Օջալանի գերեվարությունից հետո, հիասթափվելով և արդեն իմանալով, որ իրենք հայեր են, որոշել են վերադառնալ մայր հայրենիք կամ մեկնել Գերմանիա, որտեղ

քաղաքական և ազգային աշխատանքի լայն դաշտ կա թուրքալուստի արտագաղթած փոքրամասնությունների առկայության պատճառով՝ Ֆրանկֆուրտում, Վիսբադենում, Շտուտգարդում, Մայնցում և այլուր: - Օնվել են Տարոնի Կարմիր խաչ (Կզըլ Աղաչ) գյուղում: Մենք Մեծ եղեռնից վերապրել ենք, որովհետև առերես մահմեդականությունն ենք ընդունել, մանավանդ որ քրդախոս ենք: Հայրս ու եղբայրներս թուրքական ֆաշիզմի դեմ պայքարելու համար դարձել են PKK-ի մարտիկներ, բանտարկվել ու տառապել են բազմիցս: Այստեղ՝ Գերմանիայում երկար ժամանակ աշխատում ու սովորում են, լայն կապեր են պահպանում հայկական համայնքի և առաջադիմական շարժումների հետ: Իսկ Արեւմտյան Հայաստանում, մանավանդ հայկական ու բռնի թրջացած-քրդացած Վարդո ավանում, ուր 60-ական թթ.-ին երկրաշարժ է եղել, ապրում են մեր հարազատները, որոնք բազմաթիվ արհավիրքների միջով անցել ու անցնում են,- պատմում է այսօր վերստին հայացած Սիմոն Կոստանյանը (Սարդետ Կոսդուն): Կիլիկիայի Ադիամանի շրջակա գյուղերից մեկում ծնված Ռազմիկ Հակոբյանն էլ (Նուրեդդին Յագուբ) երկար տարիներ պայքարել է PKK-ի շարքերում, ձերբակալվել ու բանտարկվել է Անկարայի սարսափազդու բանտերում: Գրող ու կինոռեժիսոր է, այժմ փորձում է նկարահանել իր ինքնությունը կորցրած արեւմտահայ պանդուխտի կյանքը արտասահմանում:

«Օնողներս թաքցնում էին մեր ինքնությունը, մանավանդ որ հայ կոչվելը Ադիամանի շրջակայքում անցնելի անարգանք ու հանցանք էր... Չմայած դրան, թրջացած-քրդացած հայերից շատերը «գյավուր» էին կոչվում: Ֆիլմը, որը փորձում են նկարահանել, հայ տառապյալ վտարանդու մասին է, նաեւ արեւմտահայ վերապրողների ողիսականն է: Այն իրականացնելու են Հայաստանում անհրաժեշտ աջակցություն գտնելու դեպքում, Արեւմտյան Եվրոպայի մեր գաղափարակից եղբայրների օժանդակությամբ», հայտնում է բազմաշարժար Ռազմիկը: Այսօր հազարների է հասնում մանավանդ Սասունի ու Մուշի երբեմնի կորուսյալ, այժմ իրենց արմատներին վերադարձող հայերի թիվը: «Այսօր Մուշում շուրջ 1000 հայեր են ապրում: Քրդական հարցերի պատճառով թուրքական կառավարությունը մեզ ժամանակավորապես հանգիստ է թողել: Ժամանակին հայերին կտտորած քրդերի զավակներն անընդհատ մեղա են գալիս ու ներողություն խնդրում իրենց հայրերի ոճիրների համար», ասում է մշեցի Արմենը, որը հաճախ է լինում Հայաստանում, իր ազգակիցների մոտ:

ՀԱՍՈ ՄՈՍԿՈՅՅԱՆ, Վիսբադեն-Մարսել

ՄԻ ԲՈՒՌ ԽԱԶՄԱՊԱՇՏ ՈՒԴԻՆԵՐ

Նրանք տեղահանվել են Ադրբեջանից և բնակություն հաստատել Դեբեդի աջ ափին

68-ամյա Արշալույս Մովսիսյանը Ադրբեջանի Գաբալայի (մախկինում՝ Կուտկաշեն) Նիժ գյուղում թողել է իր քրոջ և եղբոր երեխաներին՝ 11 ընտանիք: «Սիրտս կտոր-կտոր է լինում, ուզում եմ նրանց դեմքը տեսնել», լացը կոկորդում խեղդում է նա: Տիկին Արշալույսն ազգությամբ ուղի է, սակայն 1988-ին տեղահանվել է Ադրբեջանից, քանի որ ամուսինը հայ էր: «Ամուսինս մահացավ Դեբեդական գալուց 3 տարի հետո: Մեր նախնիները թաղված են Ադրբեջանում», ասում է նա:

Նոյեմբերյանի շրջանի (Տավուշի մարզ) Դեբեդավան գյուղում ուղիների 3 ընտանիք է հաստատվել: Եվս 7 ուղիներ հաստատվել են Բագրատաշենում, եւ 2 կան 3-ը՝ Հաղթանակ գյուղում: Հատուկենտ ուղիների կարելի է հանդիպել նաեւ Հայաստանի այլ բնակավայրերում եւս, նրանց մեջ, ովքեր տուն-տեղ թողել եւ հեռացել են Ադրբեջանի Վարդաշենի (այժմ՝ Օղուզ) եւ Կուտկաշենի շրջաններից:

Ովքե՞ր են ուղիները: Պատմական Աղվանքի (1-9-րդ դդ.) ժողովուրդներից են եղել ուղիները: Լեզգիներին ցեղակից կովկասյան այս ժողովրդի լեզուն ուղիներենն է: ԽՍՀՄ ժամանակներում ուղիները բնակվում էին 3 գյուղերում՝ Նիժում, Վարդաշենում (այստեղ գերագնացապես հայեր էին բնակվում) եւ Արեւելյան Վրաստանի Օկտեմբերի գյուղում, այս բնակավայրը հիմնել են Վարդաշենից հեռացած ուղիները 1922 թ.:

Ղարաբաղյան պատերազմն ուղիներին ցաքուցիվ պրեզ ամբողջ աշխարհում, թեւ նրանք ազգակցական որեւէ կապ չունեն ոչ թուրքախոս ադրբեջանցիների, ոչ էլ հնդեվրոպացի հայերի հետ: Պարզապես դեռ 5-րդ դարում ուղիներն ընդունել էին Հայ առաքելական եկեղեցին, իսկ ժամանակի ընթացքում իրենց հայրենի ուղիներենի հետ հավասարապես գործածել են նաեւ հայերենը, ընդունել հայկական ավանդույթները, միստուկացրը, ընդունել հայկական ազգանունների վերջին «յան»-ը: Ուղիների մեջ ամենատարածված ազգանուններն են Դալլաքյանը, Կուրանյանը, Ֆալչյանը, Գուկասյանը, Սուրադյանը: Ժամանակակից ուղիներենն ունի երկու բարբառ՝ Վարդաշենի եւ Նիժի:

«Մենք էլ հայերի նման խաչապաշտ ենք, ունեցել ենք եկեղեցիներ: Մենք Ադրբեջանում թուրքին աղջիկ չենք տվել, նրանից աղջիկ չենք առել, որովհետեւ խաչապաշտ ենք: Հայի պես սպիտակ շորերով, բաց երեսով հարս ենք բերում, նույն ձեւով պարում ենք, մահացածներին թաղում հայկական ծեսով: Բացի լեզվից, մենք հայերից այլ բաներով չենք տարբերվում», ասաց Արշալույս Մովսիսյանը:

Արզու Դարգիյանը, որը ուղի է մորական կողմից, հիշում է, որ Ադրբեջանում իրենք պաշտել են նաեւ սուրբ ծառերը: «Մեր այգում ընտրել ենք որեւէ պտղատու ծառ, պաշտել, շուրջը մատաղ արել, մոմ վառել: Մենք իրավունք չունեինք բարձրանալու սուրբ ծառը, քաղել պտուղները: Երբ բերքը թափվում էր, այն ժամանակ էինք ուտում», ասում է Արզուն:

Բագրատաշենում է հաստատվել Ռոզա Ղազարովան, ում անուսինը՝ Ալեքսեյ Ղազարովը, եւս ուղի է եւ արդեն քանի տարի օրվա հաց է աշխատում Սաղախլոյի շուկայում: «Ուղիներին էլ էին քշում, ասում էին՝ դուք էլ եք հայ: Մենք փախել ենք, ամեն ինչ թողել այնտեղ: Եթե ընտանիքում անուսիններից մեկն ու մեկը հայ էր, քշվել են Ադրբեջանից», ասում է Ռոզան:

1989 թ. մարդահամարի տվյալներով, Ադրբեջանում բնակվում էին 7971 ուղիներ: Նիժում մնացել են 4500 ուղիներ, ամբողջ աշխարհում այսօր ուղիների թիվը չի գերազանցում 10 հազարը: Բնականաբար, Նիժում բնակվողներն ազգանվա՞ն «յան» վերջավորությունը փոխել են, սակայն չեն մոռացել հայերենը: Վարդաշենում մնացել են մի քանի տասնյակ ուղիներ, որոնք եւս խոսում են հայերեն, իսկ վրացական Օկտեմբերի գյուղում բնակվողները խոսում են ուղիերեն եւ վրացերեն:

Ժաննա Լալայանը 43 տարեկան է, գաղթել է Նիժից, հաստատվել Բագրատաշենում, անուսինը հայ է: «Ես մաքուր ուղի եմ: Իմ եղբայրը՝ Օլեգը, եւ իմ մյուս բարեկամները բնակվում են Նիժում», ասաց ժաննան եւ

համոզելու համար, որ հրաշալի գիտի մայրենին, մեկ նախադասություն ասաց ու թարգմանեց. «Ձու ուղիզու: Յան տիտերյան Ազերբայջանախուն» (թարգմ.՝ «Ես ուղի եմ, փախել եմ Ադրբեջանից»):

Դեբեդավանում, Բագրատաշենում եւ Հաղթանակում հաստատված մի քանի տասնյակ ուղիները եւ Հայաստանի այլ բնակավայրերում ցրված նրանց եւս մի քանի տասնյակ հայրենակիցները միմյանց հետ կապ չեն պաշտպանում: Ծիշտ է, երբ, օրինակ, հարսանիքի կամ թաղման արարողություն է լինում, Նոյեմբերյանում հաստատված ուղիները անմիջապես առանձնանում են, որպեսզի, ինչպես ասում է ժաննան, «միմյանց հետ ուղիերեն խոսելու հնարավորությունը չկորցնեն»:

Արզու Դարգիյանն ասում է, որ Ադրբեջանում մնացած իրենց բարեկամները շատ վատ են ապրում: «Մորաքրոջ աղջիկը ԱՄՆ քաղաքացի է: Անցած ամռանը գնացել էր Նիժ, նրան նեղել էին Բաքվի օդանավակայանում, քանի որ ազգանունը հայկական է»: Արզուն ասում է, որ դժվարություն չկա Վրաստան անցնելու եւ այնտեղ հանդիպելու իրենց բարեկամներին: Սակայն, Արզուի ասելով, ադրբեջանցիներն ուշադիր հետեւում են Նիժում բնակվող ուղիներին: Նա հիշեցրեց, որ մի քանի տարի առաջ Բագրատաշենում բնակվող ուղիներից մեկի բարեկամը Նիժից Վրաստանով անցել էր Հայաստան՝ հանդիպելու քրոջը: Ադրբեջանի հատուկ ծառայություններն իմացել էին այդ մասին եւ Նիժ վերադառնալուց հետո նրան եւ որդիներին նեղություններ պատճառել:

Ուղիներին համարում են պատմական թատերաբեմից հեռացված Աղվանք պետության հետնորդներ: Նրանք դասվում են աշխարհի այն ժողովուրդների շարքում, որոնց ինքնությունն ապագա տասնամյակներում վտանգված է: «Իմ եղբայրն ընտանիքով բնակվում է Ուկրաինայում, նրա երեխաներն արդեն չգիտեն ուղիերեն: Ռուսաստանում, ԱՄՆ-ում, այլ երկրներում հաստատված ուղիների նոր սերունդը չգիտի մայրենին: Մեր ազգը հետզհետե քջանում է», ասում է ժաննա Լալայանը:

ԹԱԹՈՒԼ ՀԱԿՈՒՅԱՆ,
Դեբեդավան-Բագրատաշեն-Երեւան

Մշակութային

ՀԱՄԱԿԱՐԳՉԱՅԻՆ ՀԱՅԵՐԵՆ ՆՈՐ ՏԱՌՍԵՍԱԿՆԵՐԸ ԿԻՐԱՌԵԼԻ ԿԼԻՆԵՆ ՄԻ ՔԱՆԻ ԱՄՍԻ՞Ց

Հայոց գրերի ստեղծման 1600-ամյակի կապակցությամբ «Մատենադարանի բարեկամներ» հիմնադրամն իրականացնում է «Հայկական համակարգչային նոր տառատեսակներ» ծրագիրը: Ծրագրի գեղարվեստական ղեկավար Ռուբեն Հակոբյանի (Թառունյան) ասելով, ստեղծվում են ժամանակակից որակյալ տառատեսակներ, որոնք հնարավորություն կտան գրելու նաեւ հունարեն, արաբերեն, եբրայերեն եւ այլ լեզուներով: Ներկա դրությամբ մշակվում է տառատեսակների բլոկը, որը թույլ կտա դրանք օգտագործել ցանցային միջավայրում, կայքերում եւ փաստաթղթերում: Դա լրացուցիչ հնարավորություն կստեղծի հայ մշակույթն անցկացնելու համակարգչային եւ ինտերնետային հենքի վրա:

«Ինտերնետում հայերեն կայքերը չափազանց քիչ են, կարելի է ասել՝ այսօրվա վիճակով հայերենը ինտերնետում գրեթե գոյություն չունի, եղածը կարելի է միայն մանկական խաղ համարել: Էլ ավելի քիչ է ժամանակակից UNICODE կոդավորմամբ կայքերի թիվը: Այստեղ կա մի լուրջ խնդիր. հայ մշակույթը շուկայական հետաքրքրություն չի ներկայացնում ծրագրեր արտադրող ընկերությունների համար: Յենց այդ պատճառով հայերենի խնդիրը երկար ժամանակ անլուծելի էր, հարցն այնքան էր հասունացել, որ վերջապես արևմտյան ընկերությունների ծրագրերում հասավ եւ հայերենի հերթը եւ ստեղծվեց որոշ հայերեն օժանդակում առանց մեր մասնագետների մասնակցության ու մեր փոխարեն սկսեցին անել այն, ինչ մենք էինք պարտավոր անել: Գիշտ է, սկզբունքները, որոնցով նրանք փորձել են լուծել հայերենի խնդիրները, այնքան էլ չեն բավարարում մեր պահանջներին, բայց եղածի համար էլ պետք է շնորհակալ լինենք»:

Իբրեւ օրինակ նա նշում է «Մայկրոսոֆտ» ընկերության «Վինդոուզ» համակարգում ստեղծած հայերեն օժանդակումը, որով «Վորդ» ծրագրում գրում ենք հայերեն, բայց մյուս ծառայություններից օգտվել չենք կարող, քանի որ ամեն ինչ արված է կիսագրագետ ձեւով: Օրինակ, առաջարկվում են հայերեն ստեղծաշարերի ստեղծների 2 դասավորություն, որոնցից մեկը կոչվում է արևմտյան հայերեն, մյուսը՝ արեւելյան: Սակայն պրոֆեսիոնալ որակ չունեն, ստեղծված են ոչ գրագետ սկզբունքով: Մինչդեռ արդեն 100 տարի գոյություն ունի հայերեն գրամեթոդային գրագետ կառուցված ստեղծաշարը: Մի խոսքով, եղած համակարգերը կամ կիսատ են, կամ անհաջող: Դրա պատճառներից գլխավորը նա համարում է այն, որ Հայաստանում ժամանակի ընթացքում չստեղծվեց այդ խնդրով մասնագիտորեն զբաղվող կազմակերպություն, որը ծրագրեր արտադրող միջազգային ընկերությունների հետ կապեր հաստատելով հայերենը լիարժեք կներկայացներ ժամանակակից ծրագրային բոլոր համակարգերում: Ի տարբերություն մեզ, փոքրաթիվ շատ ազգեր, ինչպես օրինակ էստոնացիները, արդեն ստեղծել են մայրենի լեզվով «Վինդոուզ», մինչդեռ մեզանում ընդամենը փորձ է արվում ստեղծելու այդ ծրագիրը հայացնող համակարգ: «Չեն կարծում, որ որեւէ էստոնացի հրաժարվի համակարգչային ծրագրերը էստոներեն ունենալուց: Հայերիս մեջ այլ պատկեր է. նույնիսկ ամենաբարձր մակարդակներում անտարբեր մոտեցում է դրսևորվում, շատերը նույնիսկ սկզբունքորեն դեմ են հայերեն ծրագրեր ունենալուն, պատճառաբանելով, թե իբր անգլերենով աշխատելն օգնում է լեզվին տիրապետելուն: Առ այսօր նույնիսկ ուղղաօրինակ ծրագիր չունենք: Սա խոսում է ազգային պատվերի բացակայության մասին: Օրինակ, հիմա էլ կարելի է էլ-փոստով հայերեն նամակներ գրել, սակայն մեծ մասը չգիտի, իմացողն էլ չի ուզում օգտվել այդ հնարավորությունից: Այս երեւույթը խիստ անհանգստացնող է», նշում է նա:

Մասնագետների զննատմամբ, թեպետ անգլերենը համարվում է գերիշխող լեզու, սակայն նկատվում է ազգային լեզուներով բովանդակության աճ: Որպես օրինակ կարելի է բերել ոչ միայն ռուսերենը կամ չինարենը, այլևս լեհերենը, շվեդերենը, նորվեգերենը եւ շատ ուրիշներ:

«Հայկական համակարգչային նոր տառատեսակներ» ծրագրի շրջանակներում ստեղծվող տառատեսակները, ամենայն հավանականությամբ, պատրաստ կլինեն

աշնանը, հայոց գրերի 1600-ամյակի տոնակատարության ժամանակ: Արդեն ստեղծվել է տառատեսակների ավելի քան 20 նկարվածք, որոնք խմբավորվում են տարբեր ընտանիքների մեջ՝ արիել, տահոմա, կուրիեր եւ այլն: Դրանք թույլ կտան UNICOD-ի բոլոր հնարավորություններն օգտագործելով ստեղծել ինտերնետային կայքեր, գրքեր եւ այլն: Ռուբեն Հակոբյանի ասելով, այս ծրագիրը թույլ կտա հայ մշակույթն անցկացնել ինտերնետային եւ համակարգչային հենքի վրա, ինչից արդեն շուրջ 20 տարի հետ ենք մնում:

Հայալեզու էլեկտրոնային բովանդակության ստեղծումը ներկա պահին հրամայական է դարձել հատկապես կրթական ոլորտի համար, քանզի առանց հայերեն համակարգերի Հայաստանի դպրոցների համակարգչայնացումն ու ինտերնետ կապն ուղղակի դատապարտված են ծախսողման:

ՌՈՒԶԱՆ ՊՈՂՈՍՅԱՆ

Ինքնահաստատման ճանապարհին Արմաւիրի առաջին համալսարանը

Արմենուհի Դեմիրճեան

Երկիր դրախտավայրի սրտի մէջ՝ հնագոյն մի քաղաք, անունն Արմաւիր:

Արեւն այստեղ՝ տապոտայս հողերում, երեք բերք է հասցնում՝ քաղցր ու մեղրածոր, իսկը դրախտահամ: Բայց սլացքի համար ասես քանոնով գծւած այս ճանապարհը, ափսոս, դրախտի դուռը չէ, եւ աջից ու ձախից կարմիր կեղեւը շողանող ոչ մի նռնենի չկայ: Ո՛չ նուռ, ո՛չ ծաղիկ, ո՛չ էլ նոյնիսկ՝ անտպուղ ծառեր... Դէ, ժամանակը մեզ ե՞րբ է հերիքել՝ դրախտադռներին հասնելու: Հազիւ տառապել ենք աղուտների մէջ ու ճաք տւած ձեռքերով մի կերպ իրար կապել 4000 տարւայ ընդհատ՝ ընդհատ թելերը, որ պատմութիւնը երկարի ու ծիր դառնա, որ չմնանք կեսճանապարհին:

Դասականդ ասում է. «Գիտե՞ս ինչ, կեանք է՝ եւ մի ակնկալլիր անփոթորիկ ծով եւ եթէ խորտակւում ես՝ մեղքը քոնն է եւ ոչ թէ փոթորկինը, քանի որ փոթորիկը ծովն է: Ե՞րբ է խարխախ: Խարի՛ սխո՛ ... » (Հրանտ Մաթեւոսեան Մեծամոր):

Այս մտքերի հետ մեքենան սլանում է Արարատի փեշերով, ու հիմա պիտի հասնենք Արմաւիր, ուր ասում են, խարսխման մասին մտահոգուողներ կան, եւ որոնց որոնածը այն նոյն պարանից է, որով դասականդ ինքը խարխախ էր հիւսում իր պատմութեան մէջ անցաւորներիդ օրինակոր, «Ապ մորթեցին ու մաշկեցին երկրի բոլոր արջառներն ու երինջները եւ առհասարակ բոլոր վայրի երեները եւ, կաշիները թոծելովտաք մոխրի մէջ արեւի տակ, բլուր առ բլուր մագաղաք արեցին, եւ այժմ մագից պարան ոլորելով... իջան վարից անմատոյց, վերից անմատոյց քարայր՝ քննելու հունաց լեզվի քերականութիւնը... եւ թէ ինչքան սխալ է հրէից կարծիքը մարդաբնոյթ աստծու մասին եւ թէ...»:

Թէ ինչքան է սխալ այս կամ այն կարծիքը, արդէն 8 տարի Արմաւիրում քննում են ինքնուրութիւն, իրենց խարսխած դպրանոցում: Դպրանոցը, որ կոչւում է «Արարատ» համալսարան, վերջապէս գտել է կառանելու վայրը եւ ակնախոռոչաւոր շինութիւնից բարետես

կառոյցի վերածելով՝ հաւակնում է ռառնաւան կենտրոնը, որն իրոք մարզի երիտասարդութեան համար խարխաւոր նաւ պիտի դառնայ՝ ուղղութիւնը պահելով դէպի մտքի հերուներ: Իսկ թէ ինչպէս է ցուրտ ու մութ տարիներին՝ 92-ից վեր, միս ու արիւն առել համալսարանի գաղափարը, պատմում է համալսարանի ռեկտոր, աշխարհագրական գիտութիւնների եւ տնտեսագիտութեան դոկտոր, պրոֆեսոր, ՌԴ էկոլոգիական ակադեմիայի իսկական անդամ, ակադեմիկոս, բազում գրքերի հեղինակ Արարատ Զաքարեանը:

- Արմաւիրը, սկսած հնագոյն պատմութեան իր օրերից, մայրաքաղաքային իր փառաւոր ժամանակներից, համալսարան երբեւէ չի ունեցել: Դեռաւոր լեռների մէջ Տաթեւ ու Գլաձոր ունեցել ենք, բայց այստեղ, այսքան պրպտուն երիտասարդութեան մէջ՝ ոչ: Ժամանակին անցած 70 տարում, կեանքի լաւ պայմանները թոյլ էլ չէին տայ այս մասին մտածելու. երեւանը ամէն ինչի կետրոնն էր: Բայց հիմա կեսապայմանների վատագման հանգամանքը ստիպում է նոր ուղիներ որոնել, որովհետեւ մօտիկ լինելով հանդերձ կենտրոնը բնակչութեան ճնշող մեծամասնութիւնից սարսափելիօրէն հեռացել: Եւ եթէ չենք ուզում, որ ուսումը դառնա մայրաքաղաքու մենաշնորհը, պիտի հոգանք, որ մարզերը չկորցնեն իրենց մտաւոր ներուժը եւ չվերածեն անգոյն ու անհետաքրքիր ծայրամասերի:

- Այսինքն՝ երթելութիւնը հակառա՞կ ուղղութիւն պիտի ստանա:

- Փոխանակ երիտասարդութեան ծախսատար ելումուտի, որին զաւառածնողը մեծ մասամբ ի վիճակի չէ, ելումուտը պիտի լինի մայրաքաղաքից դասավանդող ուժերի ներգրավմամբ, որ տեւլ դեպքում հոգում եւ իր վրայ է վերցնում մեր համալսարանը:

- Կարողացե՞լ էք ձեռաւորել համալսարանին վայրել դասախօսական անձնակազմ:

- Այո: Միայն տիտղոսների թւարկումն արդէն ընդհանուր պատկերացում կտայ. 5 ակադեմիկոս, 15 դոկտոր- պրոֆեսոր, 35 գիտութեան թեկնածու, դոցենտ: Իսկ, առհասարակ, համալսարանի դէմքը որոշում են շրջավարտները: Պատահում է նոյնիսկ, որ պրակտիկայի ժամանակ ուսանողի կարողութիւնները ճանաչելով՝ արդէն իսկ առաջարկներ ենք ստանում: Օրինակ՝ ժուռնալիստիկայի Ֆակուլտետ նոյնիսկ չունենք էլ, բայց ընդհանուր զարգացածութիւնը յաշիւ առնելով՝ տեղի հեռուստաընկերութիւնները մեր ուսանողներից 3 հոգու արդէն հրաւիրել են աշխատանքի: Շատ լաւ են իրենց դրսեւորում նաեւ տնտեսագիտական ու իրաւաբանական աւարտողները: Օգոստոսն, լիցենզաւորում անցնելիս, ստուգող խմբի ուշադրութիւնը դա եւս գրաւեց: Դամոզւած են, որ այս ոգեւորութեամբ ու պատասխանատւութեամբ աշխատելով՝ մարզկենտրոնին շուտով կպարգենենք հաւատարմագրւած բուհ, որին պատրաստուում ենք եռանդով:

- **Ինչէ՞ս էք ընտրում մասնագիտացումները:**
- Շուկայական հարաբերութիւնների պայմաններում կեանքը ինքն է թելադրում անհրաժեշտ ուղղութիւնները, նախօրոք Արմաւիրի մարզի բոլոր պայմանները վիճակագրօրէն

ուսումնասիրել էինք: Ծանր ու դժւար պայմաններում դուեց համալսարանի հիմքը, բայց կային մարդիկ, որ վստահ էին վաղւայ օրւայ հանդէպ բու չերկնչեցին ցուրտ ծնեռներից: Մեր ամենամեծ բաեկամը Քըրք Քըրքորեանի անւան համալսատանի ռեկտոր, ակադեմիկոս Աւետիք Սկրտչեանն է, ում անմիջական օժանդակութեամբ էլ նախ իբերել տնտեսաիրաւագիտական համալսարանի մասնաճիւղ, ապա իբրել առանձին կրթօջախ բացւեց մեր համալսարանը:

Իսկզբնապէս՝ 1992-ին բացեցինք 4 բաժիններ՝ իրավագիտութիւն, Ֆինանսեր եւ վարկ, ձեռնարկութիւնների տնտեսագիտութիւն եւ կառավարում, տարրական կրթութեան մանկավարժութիւն: Այնուհետեւ՝ 1995-ին, աւելացրին եւս 4-ը՝ հայոց լեզու եւ գրականութիւն, անգլերէն, քիմիականաբանութիւն, ժուռնալիստիկա, սակայն վերջին երկուսը ուսանող չհաւաքելու պատճառով այդպէս էլ չկայացան:

Մէկ առ մէկ շրջելով բոլոր լսարաններում եւ ունկնդրելով ուսանողներին, լինելով արդէն 8000 կտոր գիրք հաւաքագրած գրադարանում, հնաբանական եւ համակարգչային դասասեեակներում, հաւասիացանք, որ «Արարատ» համալսարանը արդէն իսկ մի կարելոր քահ է վառել Արմաւիր մարզակենտրոնում եւ իր ուսանողներում է հանրապետութեան լաւագոյն բուհերի շարքը: Սակայն ցաւոտ խնդիրների բախւեցինք այստեղ նոյնպէս:

Սանդւած ու աւերակւած նախկին ուսումնարանի հանրակացարանի շէնքը, ուր ժամանակին ապաստանել են նաեւ փախստականներ, շէնք է դարձել տանջանքների ու ներդրումների գնով: Մինչեւ հիմա էլ չնորոգւած վերին հարկը ցոյց է տալիս, թէ ի՞նչ քայքայման եզրին է եղել կառոյցը: Իսկ հիմա բակում նաեւ խօսքային ցրիոր կայ ու առանձնացող պարիսպ: Շէնքն այսօր ծառայում է միայն կրթութեան գործին, իսկ կողքի շինութիւնները, անտարբերութեան մատնած, շարունակուում են քայքայելով հարուցելով մարդկանց ավստսանքը:

Մեր շէնքի պարագայում, ցաւօք, խնդիրներ ստեղծող մարդիկ մշտապէս գտնուում են: Ոչ պետականի խարանով կնքւած այս բուհերը երեւի դեռ լուծման ենթակայ խնդիրներ շատ կունենան-ասում է պրն Զաքարեանը, ում ծանրակշիռ գիտական հետազոտութիւնները միայն ավստսանք են հարուցում որ նման գիտնականը արդիւնաբերութեան մէջ իր խօսքը դեռեւս չի կարողանում գործիփոխել: - Մենք պետութիւնից Ֆինանսական միջոցներ չենք ուզում:

Ընդհակառակը, կրթում ենք նրա քաղաքացիներին ե մեծ հարկերը մուծելով՝ հարստացնում ենք պետական գանձարանը: Փառք Աստծո, արդէն ունենք նաեւ գործուն վանքով իրենց արդարացրած հարիւրաւոր շրջանավարտներ: 1997-ից հրատարակում ենք նաեւ մեր սեփական «Ձահ» թերթը, որ դարձել է դասախօսների եւ ուսանողների մտքերի արտայայտման լաւագոյն միջոցը, բանատեղծական առաջին քայլերի յաստատողը, մնում է վերցնականձօթէն լուծել սեփական տարածքի ծնդիրը...

Այո՛, դրախտի դարպաներին միշտ էլ ուշ ենք հասնում: Դրախտում լինելու պատուով հանդերձ՝ մեր տունը մեզ մի տեսակ դժւար, ցաւեցնելով է տրուում: